

שאינו מקפיד על הנחת קלתה, הרי זו כסימטא. ויש לעיין הלא גם ב'כליו של לוקח ברשות מוכר' מדובר שאינו מקפיד, שהרי מודד לכליו? ויש לחלק בין מצב שאינו מקפיד על המקום ואין חברו צריך ליטול ממנו רשות בכל פעם, כמקום קלתה — שזה דומה לסימטא, וכליו של הקונה קונים לו; ובין מצב שנותן לו עתה רשות, ובפעם אחרת צריך ליטול רשות — שזה היה הספק בגמרא בכליו של לוקח ברשות מוכר. (עפ"י חזו"א אה"ע לדף עח סק"ג. ע"ש. וע"ע: נתיבות המשפט ר,ה; חידושי הגר"ט — קפה; אמת ליעקב; חדושים ובאורים — יב סק"ג וסק"ז).

זאי בכליו דמוכר, אמאי קנה לוקח? — הרשב"ם פרש שהקושיא מבוססת על סתירה פנימית; לפי שיתתך שכליו של לוקח ברשות מוכר יקנה, ודאי שבכליו של מוכר ברשות לוקח לא יקנה. (וע' תוס'. וע' להלן פו. על התלות שבין שני הנידונים. ומכאן מוכח שהטעם לומר שיקנה, אינו משום שהמוכר משאיל לו את מקומו, וקנהו הלוקח ע"י הנחת כליו שם, כחזקה, שאם כן, אין זה שייך למקרה ההפוך. ע' חזו"א אה"ע קמו לדף עח סק"ג, ועוד). והריטב"א פרש בדרך אחרת: אפילו אם תאמר שכליו של מוכר ברשות לוקח — קנה, היינו דוקא כשהניחן עתה בכלי לצרכו של לוקח, אבל לא באלו שהונחו שם מתחילה לצרכו של מוכר.

משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו... שניהם יכולין לחזור בהן — התוס' גרסו 'חמרין ופועלין' בנו"ן, הפועליו וחמריו דלוקח בלא פרקן נמי אין יכולים לחזור. וכמדומה שכוונתם דלא מיבעיא פועל שידו כיד בעה"ב וזכה בעה"ב אף בחוץ בהגבהת הפועל הקונה בכל מקום, (ע' נתיב"מ קפת), אלא אף חמריו, דהתבואה מונחת על גבי החמרין ואולי לא הגביה מעולם החמר—הפועל, והחמור אולי לא מושכר לו, מ"מ עכשו שנמשך החמר ומשך את חמריו, ודאי קונה בעה"ב במשיכה כי בעבורו משך החמר לכאן, ודוק'.

אמנם הרשב"ם גרס 'חמריו ופועליו' בוא"ו, ומפרש לה כנראה אפועליו דמוכר שמשכן הלוקח. ועיקר רצונו לומר דאין גורסין חמריו אלא חמריו, וכדמפרש 'שמיכת אדם טעון פירות לא מהניא'. ומשמע קצת מדבריו דהחמרין עצמם כלל לא נכנסו, שאם נכנסו גם הם, אף דמשך האדם, מ"מ כיון שע"י משיכת האדם נמשך גם החמור שעמו אפשר דחשיבא משיכה, דדמי לאולה מחמתו ע"י קריאה וכדו', ולא דמי לפירות הטעונים על גופו שאינם מהלכים בפני עצמם ונידונים כאיש עצמו שאין בו משיכה. (וזה קצת דוחק דא"כ מה בין חמריו לפועליו, לכן הבינו התוס' כנראה חמרין עם חמריהם וכנ"ל, דמשום כך נקטו 'בלא פרקן נמי' ור"ל בלא פירקן לחמרין), וס"ל דמשיכת האדם אינה מועילה לבהמה שעמו. ועיין. (בדרך טובים)

דף פו

זמדכליו דמוכר לא קנה כליו דלוקח נמי ברשות מוכר לא קנה — בפשטות נראה מדבריו הגמרא, וכן פרש רשב"ם ועוד, שנידון הספק שאנו דנים — כליו של לוקח ברשות מוכר, קשור ותלוי באופן ההפוך — כליו של מוכר ברשות לוקח; השאלה היא אחת, האם יש ללכת אחר הכלי או שמא הכלי בטל לרשות שהוא מונח בה. ואם כי כתבו הפוסקים הראשונים שלהלכה בשני האופנים לא קנה — כתב הטור (ח"מ ר) בשם

הרמ"ה, שזה משום הספק הוא, שמא הולכים אחר הכלי שמא הולכים אחר הרשות, אבל אם נודמן שעשו את שני האופנים, כלי לוקח ברשות מוכר וכלי מוכר ברשות לוקח — קנה מ'מה נפשך'. ואולם מדברי הרמב"ם נראה שלא קנה בשני האופנים מודאי ולא מספק, ולדעתו צריכים את שניהם, שלא יהא כלי של מוכר ולא ברשותו. וכן צידד הרמב"ן ב'מלחמות' בשיטת הר"ף. ופרש שזה שהגמרא תולה את שני הנידונים, זהו רק לצד אחד, שאם בכלי מוכר ברשות לוקח קנה הלוקח, ודאי וכ"ש שבמקרה ההפוך לא קנה. אך אכן אפשר שבשניהם לא קונים, דתרוויחו בעינן, כלי דלוקח ורשותו. (כי דנים את המקח כמונח בשני המקומות, בכלי וברשות, ולכך צריך ששניהם יהיו 'חצרו'. ע' קוב"ש — אות שה). ולשיטה זו, גם אם יודמן שעשו את שני האופנים — לא קנה. והוסיף באבני מילואים' (קלט, ח), שאם הניח את המקח בכלי של הלוקח, ואותו כלי מונח בתוך כלי של מוכר, ושניהם מונחים ברשות הלוקח — גם זה תלוי במחלוקת זו; שלשיטה הראשונה קנה ודאי, כי בין אם תנקוט לילך אחר הכלי שבו מונח החפץ ובין אם תלך אחר הרשות — הלא שניהם של לוקח. אבל לשיטת הרמב"ם לא קנה. (ודחה שם את דברי הב"ש שכתב בפשיטות שאינו קונה. (וע"ש בגליון רעק"א), ונ' לכאורה שיש מקום לומר שאף להרמב"ם שפיר דמי, כי לא שמענו אלא שכלי מתבטל לרשות ומנא לן לחדש ללכת אחר הכלי האמצעי.

ובחזון איש (אה"ע צט, ח), כתב שקנה ממה נפשך, (וכסברת האבנ"מ, ולא הזכירו), וע"ש שלא מצינו מי שחולק בזה. ולכאורה צ"ע מדברי הראשונים הסוברים שלא קנה בשניהם מודאי. וצ"ל כנ"ל שכאן גם הם מודים דמהני. אך צ"ב שלא הזכיר מכל זה.

וע"ע בחדושי הגר"ט (קפה). שפרש בכמה אופנים את הספק שבגמרא, עפ"י שיטות הראשונים השונות. ושם כתב שמהרא"ש משמע שאין שני הנידונים תלויים זה בזה. וזה דלא כה'אבני מילואים'.

'פסק — סמכא דעתיה, לא פסק — לא סמכא דעתיה' — ובדבר שדמיו קצובין, אף על פי שלא פסק, קונה. וכן אם אמר לו 'הריני מוכר לך במחיר שיקבע על פי שומת שלשה אנשים, אע"פ שאין דמיו קצובין — קונה. (רא"ש ושאר פוסקים).

'התם דאמר ליה זיל קני' — יש מקום לפרש שבאמירה זו הרי הוא משאיל לו המקום ממש. והגם ששאלה צריכה פעולת קנין — צריך לומר שמה שמניח כליו שם נחשב קנין חזקה. (וכמו שכתב במחנה אפרים — שכירות; קצות החשן קפט).

אמנם בתוס' (לעיל פה:) לא משמע כן, ולדבריהם צריך לומר שאמירה זו מבטלת רשותו יותר, ולא משום קנין שאלה של המקום. (עפ"י חזו"א אה"ע קמו עח סק"ג, ע"ש. וע"ע מחנה אפרים — קנין חצר, י; נתיבות המשפט — קצבו; 'משמרות כהונה' — פה: וע' בקוב"ש (אות שז) שהוכיח מקושית התוס' ששיטתם שהעמדת חפצים אינה מהווה קנין חזקה.

ובאילת השחר (פה:) נתן טעם בדבר — שהסברא המעכבת מלקנות היא הואיל ואויר החצר שייך למוכר, וזה כולל את אויר הכלי, אבל כשהמוכר אומר לו 'קנה', מסלק בעלותו מאויר הכלי, ע"ש).

עיונים חדשים ('בדרך טובים')

'לצדדין קתני, מידי דבר הגבהה בהגבהה, מידי דבר משיכה במשיכה' — עתוס'. היה ניתן לדחות הראיה מכיס, שיש לומר גם שם לצדדין קתני, היינו אם כיס קטן וגנבו בהגבהה כדרכו — חייב, ואם

כיס גדול והיה מגררו, דכן הוא הדרך — פטור. (והרבה יש כע"ז בפירקין כמו לעיל פה: סיפא אתאן לכליו דמוכר. וראה גם לעיל ע:). אמנם קושית התוס' לפי האמת, שההגבהה קונה בכל דבר. (וכדמצינו בקדושין כו. אף ההגבהה פיל ע"י חבילי זמורות).

ונראה דבכה"ג מאחר שאין ההגבהה 'טבעית', שאינה מכניסה לרשות קונה, שאינה כמונחת בידו, כי אין זה מקום הראוי למנוחתה, נמצא שאין כאן אלא פעולה סמלית להוצאה מרשות מוכר. וזה מהני מדין משיכה שעיקרה 'הוצאה מרשותו' (וכמו שדברנו בזה במשנה), ולכן אין טעם לנקוט בזה 'עד שיגביהנה או יוציאנה', ודוק'.

(ע"ב) 'שאני בהמה דסרכא' — ברשב"ם: ור"ח פירש שורטת, מלשון שרוך נעל. לא הבנתי איך מתפרש שרוך נעל לשון שריטה. (ואולי ט"ס נפל, ואין כאן מקומו אלא בסוף פי' רשב"ם עצמו, לשון

הסתבות והתפסות והדבקות. וכן 'יהיה סרוח', ועוד).

ובאמת עפ"י הכתוב 'הנני סך את דרכך בסירים' (=בקוצים), נראה כי שני הפירושים קשורים ושרוכים זה בזה, דמשום שבע"ח הם גידולי קרקע, נמשכים הם אל הקרקע ושורטים בקוציהם את מי שבא לנתקם. וכן חוטי הנעל הקרובה אל הקרקע נוטים להסחב ולהשרט בקוצים (שהם כמו ה'תפסנים' של הקרקע), ולכן קרויים 'שרוך', (בעוד ש'חוט' סתם היינו חוטי הראש, והצואר, וא"כ 'מחוט ועד שרוך נעל' שאמר אברהם, הוא כמו מגבוה עד נמוך, וכך נשבע אברהם בא—ל עליון 'קונה שמים וארץ'. וק"ל).

דף פז

'אבל אם שכרו מהיום בדינר ליום, ולגורן יפה סלע — מותר' — ואף על פי שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף — זהו דוקא לענין החיוב, אך אם שילם קודם לכן, שכירות היא נקראת ולא הלואה. (ר"י בן מגאש. וע' בבאור תירוצו בספר 'בית ישי' סי' ה בד"ה ובוה אשכחן.

וע' שטמ"ק בשם רבנו יונה וברמ"ה; רש"ש וקוב"ש; קה"י ב"מ מו, ב ערכין ה. ובמצוין ב'יוסף דעת' ב"מ סה).

'ואי סלקא דעתך... ראשון ראשון קנה, ה"ג קמא קמא מיפסק פסק, מהיום בדינר ליום ולגורן...' — כן הגיה הרש"ש.

— מדברי רשב"ם משמע שהקושיא מדראשון ראשון בלבד קנה ולא הכל. והוא תמוה להפנות הקושיה לכיוון שלא עלה כלל על הדעת מקודם. גם הלשון לא משמע כן. ובפשטות הכוונה דבשלמא אם קנה כלל א"כ הראש והסוף תלויין זב"ז ולכך מותר להנות מעבודתו, שהרי הפועל מסוגל להחזיר עתה דינרין שקיבל ולבטל העיסקה מעיקרא, ולכן על כרחו יקיים ההסכם עד סופו, אבל אם ראשון ראשון קנה, יחזור בו מכאן ואילך גם אם אין בידו להחזיר. ופשוט.

ונראה לי מלשון 'אסור להנות ממנו', דהיינו דוקא באופן שבאמת מרויח בעה"ב על חשבון הפועל, אבל אם בסיכום לא הרויח, כגון שלא הוצרך עכשו כ"כ לעבודתו או הי' יכול להזיל מדינר, באמת מותר. [ובזה הבנתי קצת לשון הקושיא המסורבלת לכאורה 'ה"ג קמא... ואסור להנות...'] — ר"ל מאחר דמיירי בשנהנה באמת, כי לא יכול היה להזיל מדינר, למה לא יוכל הפועל לטעון מה שעבדתי עתה הרי הוא תמורה נאותה לדינר שקבלתי והריני חוזר בי מכאן ואילך, והבן]. (בדרך טובים)

דפים פד – פו

קמב. האם נקנים הפירות באופנים הבאים:

- א. מדד המוכר את הפירות והניחם ע"ג קרקע הסיטמא.
- ב. שני שותפים בחצר, שאחד מהם מקנה לשני פירות ע"י הנחתם בחצרם המשותפת.
- ג. מדד המוכר והניחם בתוך קופתו של הלוקח — בסיטמא.
- ד. הנחת הפירות בתוך קופתו של הלוקח — ברשות הרבים.
- ה. הנחת הפירות בתוך קופתו של הלוקח — בתוך רשותו של מוכר.
- ו. הנחת הפירות בכליו של מוכר — בתוך רשותו של הלוקח.
- ז. משך או הגביה פירות המונחים בכליו של מוכר.

- א. ר' אסי אמר ר' יוחנן: קנה, כאילו הניחם ברשותו של לוקח. ור' זירא חלק על דבריו, וכן הוכיחו מדברי ר' יעקב בשם ריו"ח, שלא קנה. (וכן הלכה. ר, ז).
- ב. לר' אסי — קנה (בשמדד המוכר והניח), ולר' זירא לא קנה. (וכן הלכה. ויש מי שכתב שאפשר שקונים כדי להיות שותפים במקח. ע' קצוה"ח קעו, א).
- ג. קנה. (ודוקא כשמדד, או כשאמר לו המוכר: לך וקנה. תוס' ועוד).
- ד. רב פפא אמר שלא קנה. (וכן הלכה). ולר' אסי — כתבו ראשונים — קנה.
- ה. רב ששת הסתפק בדבר. ודוקא בסתם, אבל אם אמר לו 'לך וקנה בכלי זה', שאז הריהו כמשאל את מקומו עבורו, וכן במקום שאינו מקפיד על הכנסת כליו שם, כ'מקום חיקה וקלתה' — קנה. (להלכה — לא קנה. י"א בודאי וי"א מספק — שלא פשטו בגמרא את הספק).
- ו. אין הדבר ברור, (שאת ההוכחה מהברייתא דחו, שאפשר להעמידה כשפרקן ללא כלי). ויש מן הפוסקים שתלו זאת בספק הקודם (דסעיף ה), שאם שם קנה כאן לא קנה, ואם להפך — להפך. וי"פ שלא קנה בודאי — ע' רי"ף, רמב"ם רמב"ן ורא"ש).
- ז. שיטת התוס', הרא"ש, ועוד — שקונה. ואולם יש חולקים — ע' רמב"ן ושא"ר. וע' שער המלך — גניבה ג, ב.

דף פו

קמג. א. האם קנין 'משיכה' או 'חצר' חלים ללא מדידה או ללא פסיקת דמים?
ב. האם הם חלים בחפצים שדרכם בהגבהה?

- א. שנינו במשנה 'משך ולא מדד' — קנה. ואולם מבואר בגמרא שאם אמר לו 'כור בשלשים' וכדומה, שמקפיד על כמות מסוימת, לא פחות ולא יותר, כל שלא גמר למדוד כור — לא קנה ושניהם חוזרים. (אבל אם הוסיף 'סאה בסלע' — ראשון ראשון קנה. ואפילו ב'כור בשלשים' — דוקא בהנחה לכליו וכדו' לא קנה, אבל אם משך הלוקח, כל סאה וסאה שמשך — קנה. ראשונים. וי"א שאם הקדים לו שכרו — ראשון ראשון קנה. ע' בזה במתנ"א, מכירה א). וכן בסטמא או ברשות של שניהם — לא קנו כליו של לוקח אלא במדידת המוכר והנחה לתוכם, או עד שיאמר לו 'לך וקנה'. ראשונים. (נתן לתוך כליו ללא מדידה — ע' רא"ש ונמו"י).
- ללא פסיקת דמים — לא קנה, שאין כאן סמיכות דעת. ובשעה שיפסוק (והפירות בחצרו וכדו') — יחול הקנין. (ויש אופנים שהפסיקה אינה מעכבת — בדבר שדמיו קצובים, או שקבעו כפי שישמו ג' בני אדם, ועוד אופנים — ע' בפוסקים חו"מ ר, ז).

ב. דברים שדרכם להגביה — אינם נקנים במשיכה, אבל נקנים בקנין 'חצר'. (עתוס' ד"ה והא). (ונחלקו תנאים בבהמה דקה — לפי שאין הגבהתה נוחה).

דף (פה) פז

קמד. המוכר לחברו דברים הנמדדים (כגון פירות, יין ושמן) — מתי רגע חלות הקנין, באופנים דלהלן:

- א. מדד המוכר בכלי המוכר.
- ב. מדד המוכר בכלי הלוקח.
- ג. מדד המוכר בכלי שאול.
- ד. סרסור שמדד.

א. לא קנה הלוקח אפילו משנתמלאת המדה, עד שלא משך או עשה קנין אחר. (וגם אם מדד ברשות הלוקח לא קנה. אך י"א דמשום הספק הוא וי"א מודאי. וכנ"ל בשאלה קמב). (ואפילו היו שנתות במדה. טור חו"מ ר. והרמ"א שם (י) הביאו בלשון 'ש אומרים').

ב. ראשון ראשון שנכנס לכלי — קנה. (ובלבד שהיו בו שנתות ולא הכליל את כל הכמות כיחידה אחת כגון 'כור בשלשים' אלא הוסיף 'סאה בסלע', וכנ"ל). ואם ברשות הרבים — לא קנה. ג. עד שלא נתמלאה המדה — ברשות מוכר, (שדעת המשאיל להשאיל הכלי למוכר כל עוד הוא עסוק בו במדידה). נתמלאת המדה — ברשות הקונה. (וגם כשהמוכר מודד, לפי שדעת המשאיל, שמעתה הכלי מושאל לקונה, לצורך העברת הסחורה).

(ואם המדידה נעשתה ברשות לוקח, וכוונתו לקנות בקנין 'חצר' — שיטת הרמ"ה שקנה עוד קודם שנתמלאה המדה, וכלי של אדם שלישי אינו מעכב הקנין).

ואפילו אם היה זה כלי של סרסור, כיון שאינו שם — אין המקח ברשותו אלא ברשות המוכר והקונה. ד. לשיטת רשב"ם — מתחילת המדידה וגם לאחר שנתמלאת — המקח ברשות הסרסור, שהרי הוא קונה לעצמו, ומוכר. ולריב"ם ועוד — הסרסור לא קנה, אלא שאחראי הוא על נזקים. (ולכאורה נ' שגם כשנתמלאת המדה, עדיין המקח של המוכר).

מדידת הלוקח — מחלוקת הפוסקים. ע' חו"מ ר, ח.

דפים פז — פח

קמה. השולח את בנו אצל חנוני ומטבע בידו, ומדד לו החנוני שמן ונתן לו עודף המגיע לו, ובחזרתו, שבר הבן את הצלוחית עם השמן ואבד את המעות —

- א. האם החנוני חייב באחריות השמן והמעות?
- ב. האם חייב על הצלוחית כאשר: (1) החנוני מוכר גם את הצלוחית. (2) הצלוחית שייכת לקונה ושלחה עם בנו למלאותה. (3) הצלוחית של הקונה, והחנוני נטלה למוד בה לאחרים. (4) הצלוחית של הקונה והוא מוכר צלוחיות, ונטלה החנוני על מנת לבקרה.

א. חכמים מחייבים, שלא שלחו אלא להודיעו שהוא נצרך לשמן, אבל לא שישלחנו עם הקטן. ור' יהודה פוטר, ששלחו כדי לשגרו בידו. (והלכה כחכמים. קפח, ב. ואם פרש ואמר 'שלח לי בידו' — פטור).